

LIETUVOS RESPUBLIKOS LYGIŲ GALIMYBIŲ KONTROLIERIUS

SPRENDIMAS DĖL GALIMOS DISKRIMINACIJOS AMŽIAUS IR SOCIALINĖS PADĖTIES PAGRINDAIS VILNIAUS RAJONO SAVIVALDYBEI INFORMUOJANT APIE KONKURSO „METŲ ŪKIS 2023“ VERTINIMO KRITERIJUS TYRIMO

2023-10-31 Nr. (23)SN-155)SP-86

Vilnius

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje (toliau – Tarnyba) 2023 m. rugpjūčio 10 d. gautas pareiškėjos (pareiškėjos duomenys Tarnybai žinomi; toliau – Pareiškėja) skundas, kuriame teigiama, kad Vilniaus rajono savivaldybė (toliau – Savivaldybė) paskelbė konkursą „Metų ūkis 2023“ (toliau vadinamas ir Konkursu), kviesdama iki 2023 m. rugpjūčio 14 d. teikti ūkininkų kandidatūras.

Savivaldybė yra paviešinusi Konkurso vertinimo kriterijus, tarp kurių yra ne tik ūkininkų amžius, bet ir vaikų išsilavinimas, priklausomai nuo to, kur vaikai mokosi / studijuoja. Jei žemės ūkio mokyklose, Aleksandro Stulginskio universitete (dabar VDU Žemės ūkio akademija) arba Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Veterinarijos akademijoje, vertinamajam suteikiami papildomi 5 balai.

Pareiškėja mano, kad Konkurso vertinimo kriterijai turėtų priklausyti nuo ūkininkų pasiekimų ir aplinkybių, kurie yra jų valioje, bet ne nuo amžiaus ir vaikų (ne)turėjimo. Ne visi asmenys gali susilaukti vaikų dėl sveikatos būklės ir kitų aplinkybių. Pareiškėjos teigimu, Konkurso vertinimo kriterijai, kuriuos pasiūlė Lietuvos ūkininkų sąjunga, yra diskriminuojantys amžiaus ir negalios pagrindais.

Lietuvos Respublikos lygių galimybių kontrolierė Birutė Sabatauskaitė (toliau – Lygių galimybių kontrolierė), vadovaudamasi Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo 30 straipsnio 1 ir 2 dalimis, 2023 m. rugpjūčio 16 d. raštu Nr.(23)SN-155)S-399 „Dėl informacijos pateikimo“ kreipėsi į Savivaldybės administraciją ir Lietuvos ūkininkų sąjungą (toliau – Sąjungą), prašydama pateikti paaiškinimą ir atsakyti į klausimus: „Kaip ūkininko (-ų) amžius įtakoja jo (-ų) pasiekimus, kuriuos vertinant priimamas sprendimas dėl nominacijos „Metų ūkis 2023“ gavimo? Dėl kokios priežasties

vyresniems ūkininkams skiriamas mažesnis balų skaičius nei jaunesniems ūkininkams? Kaip susiję ūkininkų inovacijos siekimas ir gamybos efektyvumo didinimas su vaikų turėjimu? Kokią įtaką siekiant įgyvendinti Konkurso tikslą gali turėti vaikų mokymasis / studijos Konkurso vertinimo kriterijuose išvardintose mokymosi / studijų įstaigose? Tuo atveju, jei savo kandidatūrą teikiantis (-ys) ūkininkas (-ai) neturi vaikų arba jei vaikai yra mokyklinio amžiaus, ar yra numatyta alternatyva, leidžianti surinkti papildomus 5 balus? Jei ne, dėl kokios priežasties yra prioretizuojami ūkininkai pagal šeiminių padėtį?”

Kartu prašyta pateikti kitą reikšmingą informaciją, susijusią su Pareiškėjo skunde išdėstytomis aplinkybėmis.

Lygių galimybių kontrolierė

n u s t a t ė:

2023 m. rugpjūčio 18 d. Sąjunga pateikė Tarnybai raštą Nr. 23-08/237 „Dėl informacijos pateikimo dėl konkurso „Metų ūkis 2023“ nuostatų“, kuriame paaiškino, kad 2023 m. konkursas yra organizuojamas jau 30-tą kartą ir jis organizuojamas Lietuvos ūkininkų sąjungos iniciatyva. Konkursas vyksta tuose Lietuvos rajonuose, kuriuose veiklą vykdo Sąjungos nariai arba konkursą organizuoja savivaldybių administracijos. Sąjunga yra asociacija vienijanti tik juridinius asmenis – rajoninio lygio ūkininkus vienijančias asociacijas, o jau šių asociacijų nariai yra fiziniai asmenys – ūkininkai. Sąjunga yra parengusi konkurso „Metų ūkis 2023“ pavyzdinius nuostatus (toliau – Nuostatai) ir rekomendavusi savo nariams (rajoninio lygio asociacijoms) ar savivaldybių administracijoms šiais nuostatais remtis organizuojant konkursą rajonuose, bet konkurso organizatoriai rajonuose, įvertinę savo rajono ūkininkavimo specifiką, turi teisę šiuos nuostatus keisti ar papildyti savo nuožiūra, vertinant konkurso dalyvius papildomai balų skirti ar atsisakyti vertinti ir skirti balų pagal pavyzdiniuose nuostatuose nurodytus vertinimo punktus.

Sąjungos teigimu, Vilniaus rajone konkurso organizatoriai pasitvirtindami šių metų konkurso nuostatus rėmėsi seniau rengtais pavyzdiniais nuostatais, nes minima yra, kad balai skiriami studijuojantiems Aleksandro Stulginskio universitete (dabar jis vadinamas VDU Žemės ūkio akademija). Sąjungos teigimu, iš rašto sunku spręsti kas ėmėsi iniciatyvos organizuoti 2023 m. konkursą Vilniaus rajone. Sąjungos rašte pažymėta, jog nuo seno likusi tradicija, kad Lietuvos savivaldybių administracijos, palaikydamos minėtą iniciatyvą, organizuoja konkursą savivaldybėje savo

iniciatyva, todėl konkursas „Metų ūkis“ įvyksta ir tose savivaldybėse, kur Sąjunga neturi savo narių (rajoninio lygio ūkininkus vienijančių asociacijų). Dažnai rajonuose konkursas organizuojamas tiek narių, tiek ir savivaldybės administracijų bendra iniciatyva. Vilniaus rajone veiklą vykdo Vilniaus rajono ūkininkų sąjunga ir konkursą organizuoti padeda Savivaldybės administracija. Konkursui organizuoti naudojamos lėšos surinktas iš nario mokesčio ir rėmėjų tikslines paramos, Lietuvos biudžeto lėšos nėra naudojamos. Viešas konkursas įvyksta tuose rajonuose, kur tokį sprendimą priima rajone veikianti ūkininkus vienijanti asociacija (Sąjungos narė) arba kai konkurso organizavimo iniciatyvos imasi savivaldybės administracija.

Rengiant pavyzdinius konkurso „Metų ūkis“ nuostatus atsižvelgiama į Lietuvos žemės ūkio politikos padiktuotas aktualijas, suformuotus prioritetus ir remtiną ūkininkavimo praktiką. Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros 2023 m. – 2027 m. strateginio plano prioritetai – tvari šalies žemės ir maisto ūkio plėtra, didinant sektoriaus pridėtinę vertę ir konkurencingumą, remiant perspektyvių ūkių, ypač smulkiųjų ir vidutinių, pajamas bei inovacijas, kartų kaitą, jaunųjų ūkininkų įsikūrimą, kuriant gyvybingą ūkininkavimui ir verslui patrauklų kaimą ir prisidedant prie aplinkos ir klimato tikslų įgyvendinimo.

Sąjunga atsakydama į Tarnybos klausimus pažymėjo: „ūkininko (-ų) amžius įtakoja labai mažai vertinant jo ūkio pasiekimus konkurse. 1-2 balų prioritetas jaunesniam pagal amžių ūkininkui nesudaro jam išskirtinių sąlygų vertinant viso ūkio veiklą, tačiau suteikia pranašumą, kuris jaunesiems ūkininkams yra numatytas įvairiose jaunųjų ūkininkų įsikūrimui numatytose priemonėse Lietuvoje ir užtikrintas Europos Komisijos 2023 m. – 2027 m. Bendrosios žemės ūkio politikos numatytose intervencinėse priemonėse, skirtose konkrečiai jaunesiems ūkininkams. Siekiant konkurse sudaryti vienodas sąlygas buvo svarbu skirti jaunesiems ūkininkams papildomai balų, nes kitu atveju, juos vertinant pagal kitus punktus, jiems būtų sunku konkuruoti su seniau įsikūrusiais ir verslo plėtrai daugiau laiko ir galimybių turėjusiais ūkiais. Vyresnieji ūkininkai paprastai gauna daugiau balų už savo patirtį ir kvalifikaciją sukauptą per ūkininkavimo metus, todėl vertinant pagal jų amžių jie nėra blogesnėse pozicijose nei jaunesni. Būtent 2 punktu suvienodinamos jaunesnių ir vyresnių ūkininkų konkuravimo galimybės konkurse. Ūkininkų inovacijų siekimas ir gamybos efektyvumo didinimas nėra susijęs su vaikų turėjimu/neturėjimu.“

Papildomuose kriterijuose yra numatyti papildomai galimi skirti 5 balai, jeigu „*vaikai mokosi žemės ūkio mokyklose, VDU Žemės ūkio akademijoje ar Lietuvos sveikatos mokslų universiteto*

Veterinarijos akademijoje“. Valstybės žemės ūkio politikoje yra skiriamas dėmesys ne tik jaunimo pritraukimui rinktis žemdirbio profesiją, bet ir atitinkamai tam įgyti reikiamą kvalifikaciją. „Šalyje kyla iššūkių dėl blogėjančios demografinės statistikos kaime: dėl jaunų žmonių emigracijos, dėl senėjančios kaimo žmonių populiacijos. Todėl kyla rimti iššūkiai užtikrinant ūkininkavimo tęstinumą. Remiantis ES ir Lietuvos teisės aktuose formuojančiose žemės ūkio politiką nuostatomis siekti ūkininkavimo tradicijų išsaugojimo, konkurso nuostatuose rekomenduojama skirti papildomų balų ūkiams, kurie užsitikrino veiklos tęstinumą, nes potencialūs ūkio paveldėtojai dirba ūkyje ir yra įgiję tam darbui reikiamą kvalifikaciją ar siekia ją įgyti mokydami atitinkamose mokymo įstaigose. Ypač skatinama įgyti aukštąjį išsilavinimą, nes Lietuvos žemės ūkyje yra didžiulis trūkumas aukšto lygio žemės ūkio specialistų, o jų trūkumas stabdo Lietuvos žemės ūkio progresą.“ (citatose kalba netaisyta)

Sajungos rašte pažymėta, kad niekada anksčiau nebuvo iškelta tokia problema, kad konkurso „Metų ūkis“ nuostatai pažeidžia neturinčių vaikų ar turinčių ikimokyklinio amžiaus vaikų šeimų teises. Tarp laimėtojų būna šeimos su mažais vaikais, lygiai taip pat konkursą laimi ūkininkai nesukūrę šeimos ir neturintys vaikų. Sąjungai nekilo dvejonų, kad konkurso dalyviai yra susidūrę su diskriminacija pagal šeimyninę padėtį, vaikų turėjimą ar neturėjimą ir vaikų amžių. Konkurso nuostatose yra daug punktų, kurie eliminuoja diskriminaciją pagal šiuos įvardytus požymius. „Jei būti smulkmeniškai priekabiems, tai nuostatuose siūlomi skirti papildomi balai už privažiavimo prie sodybų geros būklės palaikymą, už turimų pastatų gerą būklę, apsirūpinimą technika ir t.t. gali diskriminuoti tuos ūkius, kurių veiklai nereikalingos sodybos, nereikia pastatų, ar technikos. Tuo labiau, kad kiekviena konkursą organizuojanti savivaldybė gali susigalvoti įvairių papildomų kriterijų, kurie mano, kad jiems yra reikalingi, taip užtikrindami atrinkimui reikalingus galimus įvairius atrankos niuansus. Konkurso nuostatai yra kasmet peržiūrimi, atsižvelgiant į besikeičiančią žemės ūkio politiką ir teisinį reguliavimą, tad svarstydami kitų metų konkurso pavyzdinius nuostatus, juos atitinkamai koreguosime, jei bus nustatyta, kad konkurso nuostatai pažeidžia LR Lygių galimybių įstatymo nuostatas“ (citatose kalba netaisyta).

2023 m. rugsėjo 7 d. Tarnyboje gautame Savivaldybės rašte Nr. A33(1)-9240 „Dėl informacijos pateikimo“ (toliau – Raštas) nurodyta, kad konkursas „Metų ūkis 2023“ skirtas skatinti rajono ūkininkus, ypač pradedančiuosius (jaunus), siekti inovacijų ir gamybos efektyvumo, ekologinės pusiausvyros, stiprinti bendruomeniškumą, iniciatyvumą, skleisti ūkių gerą patirtį, didinti žemės ūkio ir alternatyviąją veiklą užsiimančių subjektų žinomumą rajone ir šalyje. Lietuvos žemės ūkio ir kaimo

plėtos 2023 m. – 2027 m. strateginio plano prioritetai – tvari šalies žemės ir maisto ūkio plėtra, didinant sektoriaus pridėtinę vertę ir konkurencingumą, remiant perspektyvių ūkių, ypač smulkiųjų ir vidutinių, pajamas bei inovacijas, kartų kaitą, jaunųjų ūkininkų įsikūrimą, kuriant gyvybingą ūkininkavimui ir verslui patrauklų kaimą ir prisidedant prie aplinkos ir klimato tikslų įgyvendinimo.

Savivaldybė pateikė atsakymus į Tarnybos pateiktus klausimus: „1. Ūkininko amžius labai mažai lemia jo ūkio pasiekimus. Norime kad, dalyvautų kuo daugiau jaunų ūkininkų, skatindami jų veiklą. 2. Vyresnieji ūkininkai gauna daugiau balų už savo patirtį, tad nemanome, kad jie yra nuskriausti dėl amžiaus. 3. Ūkininkų inovacijos siekimas ir gamybos efektyvumo didinimas nėra susijęs su vaikų turėjimu arba neturėjimu. 4. Žemės ūkio srityje labai mažai ūkininkų su aukštu išsilavinimu, tai trukdo tobulėti žemės ūkiui. Išsilavinęs ūkininkas galėtų patobulinti savo darbą žemės ūkyje, tuo pačiu ir pritrauktų daugiau jaunų žmonių užsiimti žemės ūkio veikla. Pagal patvirtintus nuostatus yra kitų punktų, pagal kuriuos galima surinkti papildomus 5 balus, pavyzdžiui, ūkyje taiko moderniąsias technologijas, įdarbina žemės ūkio praktikantus ir naudojami konsultavimo tarnybos paslaugomis“ (citatą kalba netaisyta).

Lygių galimybių kontrolierė

k o n s t a t u o j a:

Skundo tyrimo metu buvo vertinama, ar Savivaldybės paskelbtos Konkurso sąlygos, kitaip tariant paskelbta informaciją apie galimybę dalyvauti ir laimėti Konkursą nepažeidė Lygių galimybių įstatymo 8 str. 2 punkto, įpareigojančio prekių pardavėjus, gamintojus ar paslaugų teikėjus užtikrinti lygias galimybes nepaisant, be kita ko, amžiaus, socialinės padėties.

Tiek Europos Sąjungos, tiek nacionaliniuose teisės aktuose diskriminacija reiškia teisių sumažinimą arba atėmimą tam tikrai kategorijai asmenų dėl kokių nors požymių. Diskriminacijos sąvoka paprastai siejama su lygių galimybių, lygiateisiškumo pažeidimu, o nediskriminavimas – su asmenų lygaus traktavimo, lygių galimybių realizavimo kategorijomis. Konstitucinis visų asmenų lygybės įstatymui principas pažeidžiamas, kai tam tikra grupė asmenų, kuriems yra skiriama teisės norma, palyginti su kitais tos pačios normos adresatais, yra kitaip traktuojama, nors tarp tų grupių nėra tokio pobūdžio ir tokios apimtios skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai

pateisinamas. Asmenų lygybės principas iš esmės reiškia diskriminacijos draudimą, o diskriminacija dažniausiai suprantama kaip žmogaus teisių varžymas ar tam tikrų privilegijų teikimas atsižvelgiant į lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų požymius.

Lygios galimybės – tarptautiniuose žmogaus ir piliečių teisių dokumentuose ir Lietuvos Respublikos įstatymuose įtvirtintų žmogaus teisių įgyvendinimas nepaisant lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos (Lygių galimybių įstatymo 2 str. 4 d.).

Nagrinėjamu atveju Pareiškėja kreipėsi į Tarnybą, teigdama, kad Konkurso vertinimo kriterijai turėtų priklausyti nuo ūkininkų pasiekimų ir aplinkybių, kurie yra jų valioje, bet ne nuo amžiaus ir vaikų (ne)turėjimo. Pareiškėjos manymu, vaikų (ne)turėjimas sietinas su negalia, tačiau pagal Lygių galimybių įstatymą šeiminė padėtis yra socialinės padėties kriterijus.

Konkurso vertinimo kriterijuose nurodyta, kad jei ūkininkui iki 35 metų jam skiriami 3 balai, nuo 36 iki 62 metų – 2 balai, virš 62 metų – 1 balas. Sąjungos teigimu, 1-2 balų prioritetą jaunesniam pagal amžių ūkininkui nesudaro jam išskirtinių sąlygų vertinant viso ūkio veiklą, tačiau suteikia pranašumą, kuris jaunesiems ūkininkams yra numatytas įvairiose jaunųjų ūkininkų įsikūrimui numatytose priemonėse Lietuvoje ir užtikrintas Europos Komisijos 2023 m. – 2027 m. Atkreiptinas dėmesys, kad Konkursas „Metų ūkis 2023“ nėra prilyginamas kvietimui teikti paraiškas jaunųjų ūkininkų įsikūrimo paramai. Pažymėtina, kad parama skiriama vadovaujantis Europos Sąjungos reglamentuose, kurie yra tiesioginio ir privalomo pobūdžio, nurodytais kriterijais. Nagrinėjamu atveju, Konkurso vertinimo kriterijai nėra apibrėžti aukštesnės teisės galios dokumente ir nėra privalomojo pobūdžio.

Tiek Sąjunga, tiek Savivaldybė vadovaujasi Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros 2023 m. – 2027 m. strateginiame plane nurodytais prioritetais – tvirti šalies žemės ir maisto ūkio plėtra, didinant sektoriaus pridėtinę vertę ir konkurencingumą, remiant perspektyvių ūkių, ypač smulkiųjų ir vidutinių, pajamas bei inovacijas, kartų kaitą, jaunųjų ūkininkų įsikūrimą, kuriant gyvybingą ūkininkavimą ir verslui patrauklų kaimą ir prisidedant prie aplinkos ir klimato tikslų įgyvendinimo. Prioritetuose kalbama apie inovacijas, jaunųjų ūkininkų įsikūrimą, tačiau nėra nurodyti tikslūs ir aiškūs aspektai, kuriais remiantis galima būtų pagrįsti konkurso vertinimo kriterijus. Tikėtina, kad Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas, kaip vieno iš strateginiame plane išvardintų prioritetų įgyvendinimas, priklauso nuo

daugelio valstybės ir savivaldybės siūlomų skatinamųjų priemonių (tikėtina, kad nuo finansavimo, kredito suteikimo ir paramos sąlygų). Tačiau abejotina, kad, vertinant nominacijos „Metų ūkis 2023“ laimėtoją, ūkininko amžius turi įtakos jo, kaip jaunojo ūkininko įsikūrimui ir inovatyviai plėtrai kaime.

Remiantis Sąjungos paaiškinimais, bei minėto strateginio plano vienu iš prioritetų – kurti jaunimui patrauklų kaimą, pažymėtina, kad jaunas žmogus pagal Lietuvos Respublikos jaunimo politikos pagrindų įstatymą laikytinas asmuo nuo 14 iki 29 metų (įskaitytinai). Kalbant apie ES Reglamentus, kurių pagrindu paraiškų jaunųjų ūkininkų įsikūrimui nustatomi kriterijai dėl amžiaus, amžiaus cenzas būna iki 40 metų. Nagrinėjamu atveju, daugiausiai balų skiriama ūkininkams iki 35 metų.

Pagal Lygių galimybių įstatymo 8 str. 2 punktą, įgyvendindamas lygias galimybes, prekių pardavėjas, gamintojas ar paslaugų teikėjas, nepaisydamas lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos, privalo suteikdamas vartotojams informaciją apie gaminius, prekes ir paslaugas arba jas reklamuodamas, užtikrinti, kad šioje informacijoje nebūtų išreiškiamas pažeminimas, paniekimas arba teisių apribojimas ar privilegijų teikimas lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu ir nebūtų formuojamos visuomenės nuostatos, kad dėl šių požymių asmuo yra pranašesnis ar menkesnis už kitą.

Analizuojant kitą Konkurso vertinimo kriterijų – „ūkininkavimo metai“, atkreiptinas dėmesys, kad ūkininkams, kurie ūkininkauja daugiau nei 10 metų, skiriami 5 balai, nuo 5 iki 10 metų – 3 balai, iki 5 metų – 1 balas.

Viena vertus, Konkurso sąlyga tiesiogiai nurodanti ūkininko amžių, suteikia daugiau balų asmenims iki 35 metų, kita vertus, kuo ilgiau asmuo ūkininkauja, o tai reiškia, kad yra tikėtina vyresnio amžiaus, tuo daugiau skiriama balų. Sugretinus šių dviejų vertinimo kriterijų balus, kuriuos gali surinkti ūkininkai, akivaizdu, kad pranašumas suteikiamas ūkininkams iki 35 metų amžiaus, nes tik šioje amžiaus grupėje galima surinkti aukščiausius balus pagal šiuos du vertinimo kriterijus.

Kritiškai vertintinas Sąjungos argumentas, kad „1-2 balų prioritetą jaunesniam pagal amžių ūkininkui nesudaro jam išskirtinių sąlygų vertinant viso ūkio veiklą, tačiau suteikia pranašumą, kuris jaunesiems ūkininkams yra numatytas įvairiose jaunųjų ūkininkų įsikūrimui numatytose priemonėse Lietuvoje ir užtikrintas Europos Komisijos 2023 m. – 2027 m. Bendrosios žemės ūkio politikos

numatytose intervencinėse priemonėse, skirtose konkrečiai jaunesiems ūkininkams. Siekiant konkurse sudaryti vienodas sąlygas buvo svarbu skirti jaunesiems ūkininkams papildomai balų, nes kitu atveju, juos vertinant pagal kitus punktus, jiems būtų sunku konkuruoti su seniau įsikūrusiais ir verslo plėtrai daugiau laiko ir galimybių turėjusiais ūkiais.“

Tuo atveju, jei, Sąjungos teigimu, svarbu užtikrinti jaunųjų ūkininkų suinteresuotumą vystyti modernų žemės ūkį, svarstyтина, jog Sąjungai tikslinga nusistatyti aiškius prioritetus, reikalavimus ir nuostatas, pagal kurias (-uos) vertinimo kriterijai ir suteikiami balai turėtų loginį ir objektyvų paaiškinimą.

Vertinant esamą situaciją, už amžių skiriami balai – 1, 2, 3, tuo tarpu už patirtį – 1, 3, 5. Amžiaus skalėje, kuo jaunesnis asmuo, tuo daugiau balų, patirties skalėje - kuo daugiau metų patirties (tad, tikėtina, ir kuo vyresnis asmuo), tuo daugiau balų. Akivaizdu, jog balų sistema yra klaidinanti bei iš jos sudėtinga nustatyti, kokie asmenys šioje situacijoje atsiduria privilegijuotoje padėtyje pagal amžių.

Tarp Konkurso sąlygų papildomų kriterijų yra vaikų mokymasis / studijos: „Vaikai mokosi žemės ūkio mokyklose, Aleksandro Stulginskio universitete ar Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Veterinarijos akademijoje.“ Atitikimas šiam kriterijui suteikia papildomus 5 balus.

Pažymėtina, kad nurodytose mokslo ir studijų įstaigose studijuojama įgijus vidurinį išsilavinimą, t. y. nuo 18-19 metų. Toks vaikų amžius suponuoja galimybę teigti, kad ūkininkai, dalyvaujantis Konkurse „Metų ūkis 2023“ ir galintys gauti papildomus balus už minėtą kriterijų yra ne jaunesni nei 40 metų amžiaus.

Atkreiptinas dėmesys, kad Konkurso amžiaus vertinime daugiausiai – 3 balai suteikiami už amžių iki 35 metų, tuo tarpu kriterijus dėl vaikų mokslų / studijų įvertintas 5 balais. Kas sudaro 2 balų persvarą vyresnių nei 40 metų amžiaus Konkurso dalyvių naudai. Nors Sąjungos teigimu: „siekiant konkurse sudaryti vienodas sąlygas buvo svarbu skirti jaunesiems ūkininkams papildomai balų, nes kitu atveju, juos vertinant pagal kitus punktus, jiems būtų sunku konkuruoti su seniau įsikūrusiais ir verslo plėtrai daugiau laiko ir galimybių turėjusiais ūkiais.“

Vadovaujantis išdėstytu, bei atsižvelgiant į tai, kad nėra galimybės nustatyti diskriminaciją amžiaus pagrindu, trūkstant objektyvių duomenų apie padarytą pažeidimą, tyrimas šioje dalyje nutrauktinas.

Vaikų mokslai / studijos, kaip vertinimo kriterijus yra prieštaringas ir neatitinka tiek Sąjungos, tiek Savivaldybės paaiškinimų, jog „Metų ūkis 2023“ skirtas skatinti rajono ūkininkus, ypač pradedančiuosius (jaunus), siekti inovacijų ir gamybos efektyvumo“. Tuo atveju, jei šių tikslų siekiama, skatinant jaunas asmenis studijuoti žemės ūkio ir sveikatos mokslų krypties studijose, nėra aišku, dėl kokios priežasties studijuojantys jauni asmenys siejami giminytės ryšiais su Konkurso dalyviais.

Konkurso vertinimo kriterijus – vaikų mokslai / studijos reiškia, kad Konkurse dalyvaujančiam ūkininkui bus suteikti papildomi 5 balai, jei jis atitiks sąlygą, kuri nusako jo šeimines padėtis – turėti vaiką (-us).

Lygių galimybių įstatymas apibrėžia socialinės padėties pagrindą, kuriuo draudžiama diskriminacija. Socialinės padėties suprantama kaip asmens padėtis, kurią lemia jo šeimines padėtis, įgytas išsilavinimas, kvalifikacija ar mokymasis ir studijos mokslo ir studijų institucijose, turima nuosavybė, gaunamos pajamos, teisės aktuose nustatytos valstybės paramos poreikis ir (arba) kiti su asmens turimine padėtimi susiję veiksniai. Šeimines padėtis apima labai platų spektrą aplinkybių, kurioms esant asmuo yra susijęs su kitu asmeniu ir laiko save šeima. Vaikų (ne)turėjimas yra viena iš labai jautrių ir subtilių gyvenimo aspektų, kurio vertinimas ne tik prasilenkia su teisingumu ir protingumu, bet ir išreiškia didelę nepagarbą žmogaus orumui.

Sąjungos teigimu, „šalyje kyla iššūkių dėl blogėjančios demografinės statistikos kaime: dėl jaunų žmonių emigracijos, dėl senėjančios kaimo žmonių populiacijos. Todėl kyla rimti iššūkiai užtikrinant ūkininkavimo tęstinumą. Remiantis ES ir Lietuvos teisės aktuose formuojančiose žemės ūkio politiką nuostatomis siekti ūkininkavimo tradicijų išsaugojimo, konkurso nuostatuose rekomenduojama skirti papildomų balų ūkiams, kurie užsitikrino veiklos tęstinumą, nes potencialūs ūkio paveldėtojai dirba ūkyje ir yra įgiję tam darbui reikiamą kvalifikaciją ar siekia ją įgyti mokymamiesi atitinkamose mokymo įstaigose. Ypač skatinama įgyti aukštąjį išsilavinimą, nes Lietuvos žemės ūkyje yra didžiulis trūkumas aukšto lygio žemės ūkio specialistų, o jų trūkumas stabdo Lietuvos žemės ūkio progresą.“ (citatose kalba netaisyta)

Sudėtinga įvertinti, kaip „Metų ūkis 2023“ nominacija įtakoja Lietuvos demografiją ir kaip ūkininkų, dalyvaujančių Konkurse šeimines padėtis veikia jaunų žmonių emigraciją, tačiau akivaizdu, kad šis vertinimo kriterijus gali žeminti skirtingose šeimose gyvenančių (pvz. šeimose be vaikų) asmenų orumą.

Lygių galimybių įstatymo prasme, galimybė gauti nominaciją dėl vaikų buvimo, suteikia pranašumą / pirmenybę tų Konkurso dalyvių atžvilgiu, kurie neturi vaikų.

Aplinkybė, jog anot Sąjungos, tarp laimėtojų būna šeimos su mažais vaikais, lygiai taip pat konkursą laimi ūkininkai nesukūrę šeimos ir neturintys vaikų, neeliminuoja Konkurso rengėjų pareigos nustatyti objektyvius, teisingus ir nediskriminuojančius atrankos vertinimo kriterijus, kurie nesudarytų pagrindo pirmenybės ir pranašumo suteikimui asmenims, (ne)atitinkantiems tam tikrų (-iems) reikalavimų (-ams), priklausančių nuo asmenų šeiminių padėties.

Sąjungos teigimu: „Jei būti smulkmeniškai priekabiems, tai nuostatuose siūlomi skirti papildomi balai už privažiavimo prie sodybų geros būklės palaikymą, už turimų pastatų gerą būklę, apsirūpinimą technika ir t.t. gali diskriminuoti tuos ūkius, kurių veiklai nereikalingos sodybos, nereikia pastatų, ar technikos...>.“

Atkreiptinas dėmesys, kad diskriminacija pagal Lygių galimybių įstatymą – tiesioginė ir netiesioginė diskriminacija, priekabiavimas, nurodymas diskriminuoti lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu. Tiesioginė diskriminacija – elgesys su asmeniu, kai lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu jam taikomos mažiau palankios sąlygos, negu panašiomis aplinkybėmis yra, buvo ar būtų taikomos kitam asmeniui. Netiesioginė diskriminacija – veikimas ar neveikimas, teisės norma ar vertinimo kriterijus, akivaizdžiai neutrali sąlyga ar praktika, kurie formaliai yra vienodi, bet juos įgyvendinant ar pritaikant atsiranda ar gali atsirasti faktinis naudojimosi teisėmis apribojimas arba privilegijų, pirmenybės ar pranašumo teikimas lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu, nebent šį veikimą ar neveikimą, teisės normą ar vertinimo kriterijų, sąlygą ar praktiką pateisina teisėtas tikslas, o šio tikslo siekiama tinkamomis ir būtinomis priemonėmis.

Tyrimas dėl galimos diskriminacijos gali būti pradėtas ir atliekamas tuo atveju, kai asmeniui, grupei asmenų taikomos mažiau palankios sąlygos dėl jiems priskirtinų požymių nurodytų Lygių galimybių įstatyme. Požymių / pagrindų sąrašas, kuriais draudžiama diskriminacija yra baigtinis. Tiek amžius, tiek šeiminių padėties yra tarp pirmiau išvardintų pagrindų, todėl tyrimas pagal Pareiškėjos skundą buvo atliekamas tik dėl jų. Nei sodybų, nei pastatų, nei technikos, priklausančių Konkurse

dalyvaujantiems ūkininkams, būklė, nėra asmens požymis, todėl tyrimas dėl šių kriterijų nepriskirtas lygių galimybių kontrolieriaus kompetencijai.

Remiantis tuo, kas išdėstyta, konstatuotina, kad Sąjunga ir Savivaldybė, nustatydamą / skelbdama informaciją apie Konkurso sąlygas, neužtikrino asmenims lygių galimybių, nepaisant socialinės padėties, ir tuo pažeidė Lygių galimybių įstatymo 8 str. 2 dalį, kuri nustato pareigą prekių ir paslaugų teikėjui teikiančiam informaciją užtikrinti, kad šioje informacijoje nebūtų išreiškiamas pažeminimas, paniekinimas arba teisių apribojimas ar privilegijų teikimas lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu ir nebūtų formuojamos visuomenės nuostatos, kad dėl šių požymių asmuo yra pranašesnis ar menkesnis už kitą.

Vadovaujantis Lygių galimybių įstatymo 17 str. 2 d., siūlytina Sąjungai pakeisti Nuostatus, kuriuose išdėstyti vertinimo kriterijai, kad jie nepažeistų Konkurse dalyvaujančių asmenų lygių galimybių amžiaus ir socialinės padėties pagrindais. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba yra pasirengusi teikti konsultaciją keičiant Nuostatus.

Remdamasi tuo, kas išdėstyta, bei vadovaudamasi Lygių galimybių įstatymo 14 str. ir 29 str. 2 d. 6 p., 30 str. 3 d.,

Lygių galimybių kontrolierė

n u s p r e n d ž i a:

1. Tyrimą dalyje dėl diskriminacijos amžiaus pagrindu nutraukti, trūkstant objektyvių duomenų apie padarytą pažeidimą.
2. Dalyje dėl diskriminacijos šeiminės padėties pagrindu įspėti Vilniaus rajono savivaldybę dėl padaryto pažeidimo.
3. Su sprendimu supažindinti Pareiškėją ir Vilniaus rajono savivaldybės administraciją, Lietuvos ūkininkų sąjungą.

Sprendimas per 1 mėnesį nuo jo gavimo dienos gali būti skundžiamas apygardos administraciniam teismui Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka arba Lietuvos administracinių ginčų komisijai (Vilniaus g. 27, 01402 Vilnius) Lietuvos Respublikos ikiteisminio administracinių ginčų nagrinėjimo tvarkos įstatyme nustatyta tvarka.

Lygių galimybių kontrolierė

Birutė Sabatauskaitė